

Sygn. akt: WSP 2/15

POSTANOWIENIE

Dnia 23 lipca 2015 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Wiesław Błuś (przewodniczący - współsprawozdawca)

SSN Marek Pietruszyński (sprawozdawca - uzasadnienie)

SSN Andrzej Tomczyk (współsprawozdawca)

Protokolant : Ewa Śliwa

po rozpoznaniu, w sprawie zaistniałego w dniu 10 kwietnia 2010 r., około godz. 9.00 czasu polskiego w pobliżu lotniska wojskowego w Smoleńsku na terytorium Federacji Rosyjskiej nieumyślnego sprowadzenia katastrofy w ruchu powietrznym, w wyniku której śmierć ponieśli wszyscy pasażerowie samolotu Tu-154 M nr boczny 101 Sił Powietrznych RP, w tym Prezydent RP Lech Kaczyński oraz członkowie załogi samolotu, tj. czynu z art. 173 § 2 i 4 k.k., na posiedzeniu w Izbie Wojskowej w dniu 23 lipca 2015 r. skargi D. B., D. F., E. K., K. K., J. M., A. M., D. S. i M. W. na naruszenie prawa strony do rozpoznania sprawy w postępowaniu przygotowawczym prowadzonym przez prokuratora Wojskowej Prokuratury Okręgowej w W. bez nieuzasadnionej zwłoki, na podstawie art. 12 ust. 1 ustawy z dnia 17 czerwca 2004 r. o skardze na naruszenie prawa strony do rozpoznania sprawy w postępowaniu przygotowawczym prowadzonym lub nadzorowanym przez prokuratora i postępowaniu sądowym bez nieuzasadnionej zwłoki (Dz.U. Nr 179, poz. 1843 ze zm.)

p o s t a n o w i ł

oddalić skargę.

UZASADNIENIE

Wojskowa Prokuratura Okręgowa w W. w dniu 10 kwietnia 2010 r. wszczęła śledztwo w sprawie zaistniałego 10 kwietnia 2010 r. w pobliżu lotniska wojskowego w Smoleńsku na terenie Federacji Rosyjskiej nieumyślnego spowodzenia katastrofy w ruchu powietrznym, w wyniku której śmierć ponieśli wszyscy pasażerowie samolotu TU 154 M nr boczny 101 Sił Powietrznych RP, w tym Prezydent RP Lech Kaczyński oraz członkowie załogi tego statku powietrznego, tj. o czyn z art. 173 § 2 i 4 k.k.

W dniu 2 czerwca 2015 r. wpłynęła do Sądu Najwyższego- Izby Wojskowej, sporządzona w dniu 7 kwietnia 2015 r., skarga [...] na naruszenie prawa stron do rozpoznania sprawy w postępowaniu przygotowawczym bez nieuzasadnionej zwłoki. Odwołując się do przepisów ustawy z dnia 17 czerwca 2004 r. o skardze na naruszenie prawa strony do rozpoznania sprawy w postępowaniu przygotowawczym prowadzonym lub nadzorowanym przez prokuratora i postępowaniu sądowym bez nieuzasadnionej zwłoki (Dz. U. z 2004 r. Nr 179, poz.1843 ze zm.) skarżący wnieśli o stwierdzenie, że w tym postępowaniu przygotowawczym nastąpiło naruszenie prawa pokrzywdzonych do rozpoznania sprawy bez nieuzasadnionej zwłoki, skutkujące przewlekłością postępowania. Skarżący wystąpili nadto z żądaniem zalecenia Wojskowej Prokuraturze Okręgowej w W.: 1) zwrócenia się do Federacji Rosyjskiej z ponownym wnioskiem o wydanie oryginałów rejestratora MARS, bądź jego wypożyczenie, 2) zwrócenia się do Federacji Rosyjskiej z ponownym wnioskiem o wydanie rejestratora ATM, bądź jego wypożyczenie, 3) zwrócenia się do Komitetu Śledczego Federacji Rosyjskiej z ponownym wnioskiem o wydanie wraku samolotu, bądź jego wypożyczenie, 4) zwrócenie się do Komitetu Śledczego Federacji Rosyjskiej z ponownymi wnioskami rekwizycyjnymi w zakresie, w jakim Federacja Rosyjska nie wykonała dotychczas złożonych wniosków, bądź odmówiła ich wykonania, 5) zrealizowania wniosków stron postępowania w przedmiocie wydania załączników do pozyskanych opinii, 6) zwrócenia się do biegłych, którzy wykonywali na potrzeby postępowania opinie i ekspertyzy, celem pozyskania niezależnych dotychczas do akt materiałów źródłowych(zdjęcia w formie elektronicznej, dokumentacja pracy biegłych), 7) zrealizowania wniosków stron o wydanie w całości kopii akt postępowania, 8)

zrealizowania wniosków stron o udostępnienie w całości dokumentacji medycznej ofiar katastrofy, 9) załączenia do akt jawnych postępowania pozbawionych klauzuli tajności dokumentów zdeponowanych w kancelarii tajnej i przechowywanych jako akta niejawne, 10) rozpoznania wszystkich wniosków dowodowych, 11) zwrócenia się do Instytutu Ekspertyz Sądowych im. Sehna w Krakowie z pytaniem kiedy zostanie ukończona zlecona ekspertyza genetyczna zmierzająca do ustalenia prawidłowej identyfikacji ciał ofiar i poinformowanie pisemnie o treści uzyskanej opinii, 12) doręczenia stronom postępowania wszystkich postanowień o zasięgnięciu opinii biegłych, jakie dotychczas nie zostały doręczone, 13) rozpoznania wniosku pokrzywdzonego A. M. o wyjęcie z grobu zwłok S. M. celem dokonania oględzin i otwarcia zwłok.

Analizę zasadności zarzutów podniesionych w skardze należało poprzedzić wypowiedzią dotyczącą wymogów formalnych i materialnych skargi na przewlekłość postępowania, warunkujących jej przyjęcie i rozpoznanie. W związku z przedmiotem skargi wypowiedź ta będzie koncentrowała się na wskazaniu czynników, które kształtują przewlekłość postępowania przygotowawczego prowadzonego przez prokuratora.

Zgodnie z art. 2 ust. 1 ustawy z dnia 17 czerwca 2004 r. o skardze na naruszenie prawa strony do rozpoznania sprawy w postępowaniu przygotowawczym prowadzonym lub nadzorowanym przez prokuratora i postępowaniu sądowym bez nieuzasadnionej zwłoki (Dz. U. Nr 179, poz. 1843 ze zm. dalej jako „ustawa”), strona może wnieść skargę o stwierdzenie, że w postępowaniu, którego skarga dotyczy, nastąpiło naruszenie jej prawa do rozpoznania sprawy bez nieuzasadnionej zwłoki, jeżeli postępowanie trwa dłużej niż to konieczne dla wyjaśnienia okoliczności faktycznych i prawnych, które są istotne dla rozstrzygnięcia sprawy. Skarga powinna czynić zadość wymaganiom przewidzianym dla pisma procesowego i powinna ponadto zawierać: a) żądanie stwierdzenia przewlekłości postępowania w sprawie, której skarga dotyczy, b) przytoczenie okoliczności uzasadniających żądanie (art. 6 ust. 1 ustawy). W orzecznictwie sądowym konsekwentnie przyjmuje się, że skarżący powinien w uzasadnieniu skargi szczegółowo wskazać, w czym dopatruje się nieuzasadnionej zwłoki w rozpoznaniu sprawy. Jego obowiązkiem jest precyzyjnie wskazać, w

którym miejscu postępowania doszło do uchybienia organu procesowego w zakresie terminowości bądź prawidłowości czynności oraz jakie konkretne działania bądź zaniechania organu doprowadziły do zwłoki. Sąd nie może zastępować strony w jej powinnościach dokładnego przytoczenia okoliczności uzasadniających żądanie (por. postanowienie NSA Warszawa z 13 sierpnia 2014 r., II FPP 5/14, LEX nr 1494964, postanowienia Sądu Apelacyjnego w Krakowie z dnia 14 listopada 2014 r., II S 27/13, KZS 2013/12/46, z dnia 25 kwietnia 2014 r., II S 8/14, KZS 2014/6/81). Z kolei przepis art. 2 ust. 2 ustawy wskazuje jakie okoliczności są decydujące dla stwierdzenia, czy w sprawie doszło do przewlekłości postępowania przygotowawczego. Zgodnie z treścią tego przepisu należy w szczególności ocenić terminowość i prawidłowość czynności podjętych przez prokuratora w celu zakończenia postępowania przygotowawczego, jednak wnioski stąd wynikające korygowane są również przez charakter sprawy, stopień faktycznej i prawnej jej zawichości, znaczenie dla strony, która wniosła skargę, rozstrzygnięte w niej zagadnienia oraz zachowanie się stron postępowania, a w szczególności strony, która zarzuciła przewlekłość postępowania (por. postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 13 listopada 2014 r., III SPP 225/14, LEX nr 1544569). Obiektywne w swej istocie kryteria terminowości i prawidłowości czynności prokuratora powinny być oceniane każdorazowo w odniesieniu do specyfiki i indywidualnego układu okoliczności danej sprawy (por. postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 12 marca 2013 r., KSP 1/13, LEX nr 12887690). Ocena, czy w sprawie doszło do przewlekłości nie powinna ograniczać się do upływu czasu i subiektywnych odczuć skarżącego, lecz stanowi wypadkową czynników obiektywnych oraz czasu niezbędnego dla podejmowania działań zgodnych z obowiązującymi przepisami, przewidującymi zachowanie określonych procedur (por. postanowienie Sądu Apelacyjnego we Wrocławiu z dnia 16 kwietnia 2014 r., II S 17/14, LEX nr 1467026, postanowienie Sądu Apelacyjnego w Katowicach z dnia 4 grudnia 2013 r. VS 83/13, LEX nr 1403730). Charakter sprawy, stopień jej faktycznej i prawnej zawichości związany jest ze stopniem obszerności i skomplikowania stanu faktycznego sprawy. Taka zawichość może usprawiedliwiać długotrwałość postępowania. Dotyczyć to będzie spraw o charakterze precedensowym, w których istnieje konieczność dopuszczenia wielu dowodów z opinii biegłych, a czynności procesowe

podejmowane przez prowadzących postępowanie przygotowawcze, również na terenie innego państwa, muszą uwzględniać uwarunkowania międzynarodowe. Wskazane w art. 2 ust.2 ustawy jako jedno z kryteriów oceny przewlekłości postępowania, rodzaj rozstrzygniętych w danej sprawie zagadnień, odnosi się właśnie do skomplikowanych kwestii natury prawnej (por. Michał Laskowski, Skarga na przewlekłość postępowania przygotowawczego (pierwsze refleksje), PS 2010, z.9, s. 100-101). Zatem stwierdzenie przewlekłości w postępowaniu przygotowawczym prowadzonym przez prokuratora, uwarunkowane jest oceną obiektywnej sprawności postępowania prokuratora podjętego w indywidualnym układzie okoliczności faktycznych i prawnych. Wskazane warunki prawne limitowały rozważania Sądu Najwyższego nad trafnością wniesionej skargi na przewlekłość postępowania przygotowawczego prowadzonego w tej sprawie.

Rozpoznając skargę Sąd Najwyższy miał również na uwadze i tę okoliczność, że skarżący, których osoby najbliższe poniosły śmierć w wyniku katastrofy, oczekują na szybkie zakończenie postępowania, pozostając cały czas w poczuciu doznania ogromnych osobistych, rodzinnych krzywd, któremu powinna towarzyszyć stosowna empatia ze strony społeczeństwa i państwa. To uczucie empatii jest również udziałem składu orzekającego w tej sprawie, tym niemniej rozważania nad zasadnością skargi muszą być dokonane we wskazanych granicach prawnych.

Przechodząc do analizy zasadności skargi należało w pierwszej kolejności odnieść się merytorycznie do jej zasadniczego zarzutu kwestionującego prawidłowość i terminowość postępowania prokuratura w pozyskaniu dowodów umożliwiających zakończenie tego postępowania przygotowawczego. Skarżący zarzucili prokuratorowi prowadzącemu śledztwo, uchybienie w zakresie sprawności gromadzenia dowodów niezbędnych dla śledztwa, skutkujące jego przewlekłość, polegające na braku ponownego wystąpienia do organów państwa, na którego terytorium doszło do katastrofy o realizację wcześniejszych wniosków o udzielenie międzynarodowej pomocy prawnej w przedmiocie wydanie wraku i elementów wraku samolotu, oryginałów rejestratorów parametrów lotu, zapisów dźwiękowych, a także pochodzących z nich nośników danych. Skarżący podnieśli również, że prawidłowe postępowanie prokuratora w zakresie uzyskania tych dowodów nie powinno ograniczać się jedynie do ponowienia wcześniej złożonych wniosków.

Wobec braku ich realizacji, prokurator powinien przedstawić dla uzasadnienia ponownych wystąpień nową skuteczniejszą argumentację. Zarzut dotyczy więc w istocie nie beczynności prokuratora i organów prokuratury, czyli niepodjęcia przez nich żadnych czynności w przedmiocie tych dowodów, ale podjęcia ich ze zbyt małą intensywnością. Szczegółowa analiza czynności podejmowanych przez prokuratora, ale również przez organy prokuratury powszechnej i wojskowej musi prowadzić do stwierdzenia o niezasadności zarzutu braku aktywności prokuratora w uzyskaniu wskazanych dowodów rzeczowych istotnych dla śledztwa w przedmiocie katastrofy polskiego samolotu. Wnioski o udzielenie pomocy prawnej w przedmiocie wydania wskazanych dowodów, bądź wypożyczenia niektórych z nich, zostały opracowane, a następnie przedstawione organom prokuratorskim i śledczym Federacji Rosyjskiej już w początkowej fazie śledztwa, a następnie wnioski te były wielokrotnie ponawiane w toku toczącego się postępowania, co znajduje odzwierciedlenie w aktach sprawy. W aktach sprawy znajdują się również dowody wskazujące na to, że Prokurator Generalny RP, Zastępca Prokuratora Generalnego RP Naczelný Prokurator Wojskowy oraz prokuratorzy Departamentu Współpracy Międzynarodowej Prokuratury Generalnej podejmowali, w trakcie wizyt oficjalnych i roboczych, na przestrzeni 2010-2015 r., działania zmierzające do przyspieszenia realizacji wniosków rekwizycyjnych. Wnioski te, w zakresie wskazanych dowodów, nie zostały do dnia rozpoznania skargi zrealizowane. Wnioski rekwizycyjne składane i ponawiane przez prokuratora oraz wskazane podmioty dotyczyły również innych dowodów mających znaczenie dla śledztwa i zostały zrealizowane w części. W kontekście tego zarzutu wskazać należało, że współpraca prawna w przedmiocie katastrofy z organami Federacji Rosyjskiej dokonywana jest na podstawie postanowień Europejskiej Konwencji o pomocy prawnej w sprawach karnych z 20 kwietnia 1959 r. Konwencja ta nie określa obowiązujących strony terminów na wykonanie wniosku w zakresie pomocy prawnej, a także daje państwu wezwanemu możliwość odmowy wykonania wniosku i odroczenia wykonania wniosku. Zgodnie z przepisem art. 2 pkt b Konwencji można odmówić pomocy prawnej jeżeli strona wezwana uzna, że wykonanie wniosku mogłoby naruszyć suwerenność, bezpieczeństwo, porządek publiczny lub inne podstawowe interesy państwa. Z tej możliwości strona

wezwana do wykonania pomocy w przedmiocie udostępnienia pełnej dokumentacji normatywnej dotyczącej organizacji lotów na lotnisku w Smoleńsku skorzystała. Z kolei odroczenie przekazania dowodów może nastąpić, jeżeli są one niezbędne stronie wezwanej dla celów toczącego się postępowania karnego (art. 6 Konwencji). Z dokumentacji obrazującej współpracę organów polskiej Prokuratury Generalnej i rosyjskiej Prokuratury Generalnej w zakresie dotyczącym katastrofy lotniczej wynika, że strona rosyjska, uzależniając wykonanie wniosku o udzielenie pomocy prawnej, w zakresie przekazania dowodów wskazanych w zasadniczym zarzucie skargi, od zakończenia śledztwa w sprawie katastrofy na terenie Federacji Rosyjskiej, skorzystała *de facto* z możliwości odroczenia wykonania tego wniosku (notatki urzędowe z dnia 19 stycznia 2012 r. i 16 września 2013 r.). Podobnie należało ocenić zachowanie strony wezwanej w przedmiocie niewykonanych wniosków rekwizycyjnych dotyczących innych dowodów. Odnosząc się do treści wniosków stwierdzić należało, że formułowane one były i uzasadniane zgodnie z wymaganiami przepisów prawa międzynarodowego i dlatego trudno uznać za zasadne żądania skarżących przedstawienia przez prokuratora na uzasadnienie wniosków ponaglących nowej argumentacji, wykraczającej, jak można domniemywać z treści skargi, poza ramy prawne konwencji. Żądanie takie wkraczałoby poza tym w sferę oceny prawnej sprawy, która należy do autonomii prokuratora prowadzącego postępowanie przygotowawcze. W świetle przytoczonych okoliczności trudno jest zarzucić prowadzącemu postępowanie nienależyty stopień aktywności w pozyskiwaniu istotnych dowodów w sprawie katastrofy lotniczej. Przeciwno uznaniu przewlekłości postępowania prowadzonego przez prokuratora przemawia również to, że działania prokuratora nie zostały ograniczone jedynie do oczekiwania na zrealizowanie wniosków w zakresie pomocy prawnej. Oczekując na realizację wniosków prokurator przeprowadził szereg czynności procesowych, również na terenie Federacji Rosyjskiej, z udziałem biegłych różnych specjalności, dotyczących wraku samolotu, rejestratorów i zapisów z nich pochodzących, rosyjskiej dokumentacji normatywnej oraz innych dowodów. Wykonano w drodze pomocy prawnej wielokrotne oględziny wraku i jego fragmentów przy udziale polskiego prokuratora i polskich biegłych, wywołano opinie specjalistyczne dotyczące tych przedmiotów, uzyskano kopie

zapisów z rejestratorów dźwięku i parametrycznych (podstawa Memorandum z 31 maja 2010 r. o porozumieniu w sprawie przekazania stronie Polskiej zapisów rejestratorów pokładowych samolotu Tu-154M, numer pokładowy 101RP, który uległ katastrofie 10 kwietnia 2010 pod Smoleńskiem), dokonano oględzin rejestratorów i nośników, uzyskano specjalistyczne opinie w zakresie tych urządzeń. To wskazuje, że mimo niewykonania przez stronę wezwaną wszystkich wniosków rekwizycyjnych zachowana została odpowiednia dynamika postępowania przygotowawczego.

Zatem upływ czasu związany z podejmowaniem przez prokuratora czynności procesowych zmierzających do uzyskania istotnych dowodów dla postępowania przygotowawczego, zgodnie z obowiązującymi przepisami prawa, przy spełnieniu warunku ponagrania organów państwa obcego do jak najszybszego wykonania wniosków o udzielenie pomocy prawnej w przedmiocie przekazania tych dowodów, nie może uzasadniać stwierdzenia w tym zakresie przewlekłości postępowania w myśl art. 1 ust. 1 i art. 2 ust. 1 w związku z art. 12 ust. 1 ustawy. Konstatację tę wzmacnia również fakt prowadzenia przez prokuratora, w czasie oczekiwania na wykonanie wniosków w zakresie pomocy prawnej, innych czynności procesowych dotyczących tych dowodów, także na terytorium państwa obcego.

Odnosząc się do kolejnych zarzutów skargi należało wskazać, że skarżący formułując zarzut naruszenia dyspozycji art. 318 k.p.k. w zakresie sposobu doręczania stronom odpisów postanowień o dopuszczeniu dowodów z opinii biegłych, podnieśli, że uchybienia te pozostają w związku z przewlekłością tego postępowania, bądź są jego następstwem, bądź zmierzają do eliminacji realnej, przewidzianej prawem kontroli stron nad postępowaniem i ograniczają inicjatywę dowodową stron. Skarżący nie wskazali co prawda wprost, że uchybienia te spowodowały już stan przewlekłości postępowania, ale należy założyć, że ich intencją było wykazanie, podobnie jak w przypadku pozostałych zarzutów odnoszących się do niezrealizowania przez prokuratora wszystkich wniosków dowodowych, w tym w szczególności wniosku w przedmiocie wyjęcia z grobu zwłok jednej z ofiar katastrofy, udostępnienia w całości akt postępowania przygotowawczego, w tym akt wydzielonych włącznie z całą dokumentacją medyczną i uczynienia tych dokumentów jawnymi, dołączenia załączników, materiałów źródłowych, zwrócenia się do instytutu, że wszystkie te uchybienia

ograniczają inicjatywę dowodową pokrzywdzonych i przenosząc moment składania ewentualnych wniosków dowodowych do fazy końcowej postępowania, mogą spowodować w przyszłości przewlekłość postępowania przygotowawczego. W kontekście tych stwierdzeń podnieść należało, że w świetle treści art. 2 ust. 1, art. 12 ust. 2 ustawy nie ma podstaw do przyjęcia, iż pojęcie nieuzasadnionej zwłoki w postępowaniu, którego skarga dotyczy, obejmuje zwłokę, która jeszcze nie wystąpiła, a jedynie może wystąpić w przyszłości. Realna perspektywa powstania nieuzasadnionej zwłoki może stanowić jeden z elementów, który powinien być uwzględniany przez sąd orzekający o stosowaniu środków przewidzianych w art. 12 ust. 3 i 4 ustawy w sytuacji, w której stwierdzona została już zaistniała przewlekłość (por. postanowienie Sądu Najwyższego z 17 listopada 2004 r., III SPP 21/04, OSNP 2005/5/740). Z kolei zarzut niezrealizowania wszystkich wniosków dowodowych i żądanie od sądu zobowiązania prokuratora do zaspokojenia wszystkich oczekiwań procesowych skarżących zdaje się pomijać już kwestię autonomii działań prokuratora. Zgodnie z unormowaniem zawartym w art. 8 ust. 1 ustawy z dnia 20 czerwca 1985 r. o prokuraturze (Dz. U z 2011 r. Nr 270, poz. 1599 ze zm.) prokurator przy wykonywaniu czynności określonych w ustawach jest niezależny, z zastrzeżeniem przepisów ust. 2 oraz art. 8a i 8b. Sąd nie może wkraczać w toczącym się postępowaniu przygotowawczym w ocenę faktyczną i prawną sprawy dokonaną przez prokuratora (postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 13 maja 2014 r., WSP 5/14, LEX nr 1466594). Prokurator w ramach przysługującej mu autonomii uprawniony jest do dokonywania w toku śledztwa merytorycznej oceny składanych wniosków dowodowych i uwzględnienia tych, które mają istotne znaczenie dla prowadzonego postępowania przygotowawczego. Natomiast kontrola merytoryczna wydanego przez prokuratora orzeczenia kończącego postępowanie przygotowawcze powinna nastąpić w postępowaniu odwoławczym i strony tegoż postępowania, w tym pokrzywdzeni, mogą skorzystać z przysługujących im uprawnień do wniesienia zażalenia na tę decyzję. Zatem odmowa uwzględnienia przez prokuratora określonych wniosków dowodowych nie mogła spowodować przewlekłości postępowania. Również w przypadku niezrealizowania wniosku o ekshumację jednej z ofiar zdarzenia nie wykazano, aby to zaniechanie dotyczące tego konkretnego wniosku dowodowego mogło

spowodować przewlekłość całego postępowania przygotowawczego, zwłaszcza w sytuacji, gdy po wpłynięciu tego wniosku prokurator podejmował wiele czynności procesowych zmierzających do ustalenia istotnych okoliczności katastrofy. Tak zatem prezentuje się ocena trafności zarzutów skargi na płaszczyźnie formalnej. Mimo wskazanych uchybień formalnych Sąd Najwyższy, z uwagi na charakter okoliczności tego śledztwa, uznał za stosowne merytoryczne odniesienie się do podnoszonych przez skarżących ograniczeń w dostępie do akt śledztwa, do dowodów śledztwa, braku stosownej informacji o czynnościach procesowych, postępkach śledztwa i sposobu realizacji wniosków dowodowych.

Pozostając w chronologii zarzutów podniesionych w skardze, należało odnieść się do zarzutu naruszenia przepisu art. 318 k.p.k. przez nie informowanie pokrzywdzonych o czynnościach dowodowych podjętych w śledztwie, które zmierza do wyeliminowania realnej kontroli stron nad postępowaniem. Na potwierdzenie tego zarzutu w uzasadnieniu skargi przywołano pisma przesłane do pokrzywdzonego D. B. i wskazano, że otrzymał on 18 przesyłek z Wojskowej Prokuratury Okręgowej w W. i nadesłane postanowienia tylko jedynie w pięciu przypadkach realizowały obowiązek informowania stron przez prokuratora o zasięgnięciu opinii, w jednym przypadku dotyczyły informacji o wpłynięciu opinii, a w jednym o wydaniu postanowienia o uzupełnieniu opinii, podczas gdy w śledztwie wydano kilkadziesiąt postanowień o dopuszczeniu dowodu z opinii biegłych. Analiza okoliczności dotyczących udzielenia przez prokuratora należnych stronom informacji o podejmowanych czynnościach procesowych uprawnia do stwierdzenia o niezasadności twierdzeń skarżących. W toku tego śledztwa z uwagi na liczbę wydawanych postanowień związanych z koniecznością, uzasadnioną okolicznościami sprawy, zasięgnięcia wielu opinii biegłych, dopuszczenia innych licznych dowodów specjalistycznych, odpisy postanowień o dopuszczeniu dowodu z opinii biegłych oraz informacje o wpłynięciu opinii przesyłane były stronom i ich pełnomocnikom w pakietach w celu uniknięcia konieczności przesyłania tym osobom nawet do kilkuset pism rocznie związanych z tym postępowaniem. Odnosząc się do akcentowanych w skardze uchybień w zakresie przekazywania pokrzywdzonemu D. B. stosownych informacji o czynnościach procesowych podejmowanych przez prokuratora wskazać należało, że czynności prokuratora nie

zostały ograniczone tylko do przesłania pism wskazanych w skardze. D. B. otrzymał szereg przesyłek: z dnia 23 września 2011 r. (k. 57732), z dnia 17 maja 2012 r (k. 93312 -93314), z dnia 28 stycznia 2014 r. (k. 109423 - 109426) zawierających odpisy ponad 160 postanowień, dotyczących w wielu przypadkach dopuszczenia dowodów z opinii biegłych, a tylko w części powołania tłumaczy. Pokrzywdzonego poinformowano również o wpłynięciu 16 opinii biegłych. Odpowiednie pakiety pism procesowych zostały przesłane do pozostałych pokrzywdzonych.

Oceniając materialnie zarzut dotyczący nieudostępnienia skarżącym akt postępowania przygotowawczego stwierdzić należało, że wbrew twierdzeniom skarżącym strony tego postępowania, osoby pokrzywdzone, w tym skarżący i ich pełnomocnicy mieli zapewniony dostęp do akt postępowania przygotowawczego, w tym akt wydzielonych. Dostęp do akt jawnych śledztwa był nieograniczony. Natomiast na pewnym etapie śledztwa ograniczona była możliwość kopiowania tych akt, przy czym w każdym przypadku odmowy informowano strony i ich pełnomocników o możliwości osobistego przejrzenia akt śledztwa w siedzibie prokuratury. Dostęp do akt wydzielonych, zwłaszcza w początkowej fazie śledztwa, był dla stron, w określonym zakresie, limitowany, a odmowa udostępnienia akt była każdorazowo uzasadniana interesem państwa, dobrem śledztwa. Postępowanie prokuratora znajdowało uzasadnienie w treści art. 156§5 k.p.k. W toku śledztwa niektóre zarządzenia m.in. o odmowie sporządzenia kserokopii akt były poddane, na skutek wniesienia zażaleń, procedurze odwoławczej i zostały utrzymane w mocy. Jednym z powodów takich rozstrzygnięć była konieczność przeciwdziałania zaistniałym przypadkom udostępnienia materiałów śledztwa osobom nieuprawnionym i ich upublicznienia. Już jednak od sierpnia 2010 r. stronom postępowania, w tym skarżącym i ich pełnomocnikom udostępniane były i to wielokrotnie, w stosownym zakresie, akta wydzielone, w tym przede wszystkim dokumentacja medyczna osób im najbliższych, ale również inna dokumentacja o charakterze organizacyjnym i technicznym związana z katastrofą. Stosowne decyzje prokuratorów o udostępnieniu skarżącym i ich pełnomocnikom akt postępowania przygotowawczego, w uwzględnieniu złożonych przez nich wniosków, znajdują się w aktach jawnych i wydzielonych śledztwa. Sporządzane też były na

żądanie skarżących i ich pełnomocników kopie określonych dokumentów, w tym pochodzących z akt wydzielonych. W aktach sprawy (k. 97585) znajduje się również wniosek adw. P. P. z dnia 29 lipca 2013 r. o przejrzenie akt niejawnych z wyłączeniem dokumentacji medycznej dotyczącej ofiar katastrofy, do którego nawiązano w skardze. Tego samego dnia została wyrażona zgoda na udostępnienie akt we wskazanym przez pełnomocnika zakresie i pełnomocnik zapoznał się z wnioskowanymi do przejrzenia aktami wydzielonymi śledztwa. W dalszej fazie śledztwa adw. P. P. i adw. B. K., reprezentujących większość pokrzywdzonych, którzy złożyli skargę, wydano, począwszy od lipca 2012 r. jawne akta główne od tomu 1 do 562 oraz kopie opinii kompleksowej, zapisane na nośnikach elektronicznych. W tych aktach znajdują się opinie sądowno-medyczne dotyczące poszczególnych ofiar katastrofy, dostępne dla uprawnionych pokrzywdzonych (t. 451-481 sekcje zwłok, t. 514-529, t. 539-545, t. 556-562 ekspertyzy po przeprowadzonych sekcjach zwłok). Odnośnie do podniesionego w końcowym fragmencie skargi zarzutu nierozpoznania ponownego wniosku o dostęp do wszystkich materiałów niejawnych, wskazać należało, że przeprowadzona kwerenda akt postępowania przygotowawczego w zakresie tego wniosku, nie doprowadziła do jego odnalezienia. Konkludując, uznać należało, że skarżący i ich pełnomocnicy reprezentanci mieli dostęp do akt wydzielonych w stosownym zakresie i to w takim, który nie ograniczał realizacji uprawnień procesowych przysługujących poszczególnym pokrzywdzonym. Podejmowane przez prokuratora zarządzenia o odmowie udostępnienia akt sprawy, wykonania kopii akt, miały umocowanie w ustawie karno-procesowej (art. 156§5 k.p.k.) i były uzasadniane. Zatem i ten zarzut skargi należało uznać za nietrafny.

Co do zarzutu brak uwzględnienia wniosku o ekshumację zwłok S. M. należało wskazać, że ten wniosek dowodowy został złożony przez brata zmarłego A. M. w dniu 2 marca 2011 r., przy czym nie zawierał żadnego uzasadnienia, podnosząc jedynie postulat ekshumacji. Pismem z dnia 8 marca 2011 r. sporządzonym przez prokuratora Wojskowej Prokuratury Okręgowej w W., pokrzywdzony został poinformowany, że wniosek ten będzie mógł być rozpoznany merytorycznie dopiero po zgromadzeniu całości dokumentacji procesowej związanej z identyfikacją ofiar katastrofy oraz badaniami sądowno-

medycznymi. Wskazano również, że rozpoznanie wniosku będzie wymagało przedstawienia przez wnioskodawcę okoliczności, do wykazania których zmierza ten wniosek. W drodze kolejnych zeznań (w dniach 30 czerwca 2011 r i 16 lutego 2012 r.) pierwotny wniosek dowodowy złożony przez pokrzywdzonego był uzupełniany przez wskazanie okoliczności, które warunkowały jego złożenie. Z uwagi na okoliczności podnoszone we wniosku prokurator uznał, że dla merytorycznego rozpoznania tego wniosku konieczne będzie przeprowadzenie szeregu czynności dowodowych. Po złożeniu wniosku dowodowego dopuszczone zostały opinie sądowo-medyczne i genetyczne dotyczące ofiar katastrofy. W dniu 28 października 2011 r. do Wojskowej Prokuratury Okręgowej w W. wpłynęła opinia Instytutu Ekspertyz Sądowych im. Sehna w Krakowie (znajdująca się w aktach wydzielonych) w zakresie badań genetyczno-porównawczych dotyczących próbek biologicznych zabezpieczonych na miejscu katastrofy. W dniu 12 grudnia 2012 r. została dopuszczona opinia Instytutu Ekspertyz Sądowych im. Sehna w Krakowie w przedmiocie identyfikacji genetycznej kolejnych fragmentów zwłok. Postanowieniami prokuratora Wojskowej Prokuratury Okręgowej w W. z dnia 11 stycznia 2013 r. (k. 104570) i z 4 marca 2013 r. (k. 104604) wywołane zostały opinie z zakresu badań genetycznych, porównań materiałów genetycznych, weryfikacji okoliczności śmierci zawartych w opinii sądowo-lekarskiej dotyczącej S. M. O dopuszczeniu tych opinii A. M. został poinformowany przez prokuratora. W piśmie informacyjnym zaznaczono, że rozpoznanie wniosku o ekshumację, oględziny i otwarcie zwłok S. M. nastąpi nie wcześniej niż po uzyskaniu tych opinii (k.94495). W dniu 13 listopada 2014 r. wpłynęła do prokuratury opinia z Instytutu Ekspertyz Sądowych i prokurator podjął decyzję o jej uzupełnieniu. W dniu 10 grudnia 2014 r. dopuszczono dowód z opinii uzupełniającej. W dniu 21 kwietnia 2015 r. skierowano ponaglenie do instytucji opiniującej, o co wniesiono w skardze. W dniu 25 maja 2015 r, wpłynęła uzupełniająca opinia. W tej sytuacji zaistniały warunki do wypowiedzenia się przez prokuratora co do zasadności złożonego wniosku dowodowego. W dniu 18 czerwca 2015 r. prokurator wydał postanowienie o oddaleniu tego wniosku dowodowego. Ze wskazanych okoliczności wynika, że zwłoka w rozpoznaniu tego wniosku dowodowego uzasadniona była koniecznością podjęcia przez prokuratora szeregu czasochłonnych czynności procesowych, które

miały umożliwić prokuratorowi wypowiedzenie się co do zasadności wniosku. Wnioskodawca o zamierzeniach prokuratora i przyczynach zwłoki w rozpoznaniu wniosku dowodowego był poinformowany.

Odnośnie do zarzutu nierozpoznania wniosku dowodowego o dopuszczenie dowodu z przesłuchania biegłych Ł. M. i W. P. w zakresie opinii Nr E-che 90/12 trzeba wskazać, że postanowienie o dopuszczeniu dowodu z opinii fizykochemicznej Centralnego Laboratorium Kryminalistycznego Policji zostało wydane w dniu 5 kwietnia 2012 r. Opinia została sporządzona 23 grudnia 2013 r. W uzupełnieniu opinii załączono wydruki wyników badań laboratoryjnych (t. 583-598). Postanowieniem z dnia 16 stycznia 2014 r. zasięgnięto opinii uzupełniającej, która została sporządzona w dniu 6 lutego 2014 r. i dołączona do akt. W dniu 10 marca 2014 r. prokurator zasięgnął kolejnej opinii uzupełniającej. Opinię uzupełniającą wydano 28 marca 2014 r. W dniu 13 czerwca 2014 r. pełnomocnik reprezentujący w tym postępowaniu większość skarżących złożył dokument o charakterze opinii prywatnej i zwrócił się o zasięgnięcie uzupełniającej, ustnej opinii biegłych, którzy sporządzili wcześniejsze opinie fizykochemiczne. Wniosek ten został na wezwanie prokuratora uzupełniony i postanowieniem z dnia 24 lipca 2014 r. prokurator zasięgnął kolejnej opinii uzupełniającej. Opinia została wydana 29 września 2014 r. Pełnomocnik wskazanych pokrzywdzonych złożył kolejny wniosek o uzupełnienie tej opinii, który został uwzględniony, postanowieniem prokuratora z dnia 20 października 2014 r. o zasięgnięciu opinii uzupełniającej. Opinia została opracowana w dniu 15 grudnia 2014 r. Wnioskiem z 5 stycznia 2015 r. uzupełnionym w dniach 20 stycznia i 3 lutego 2015 r., pełnomocnik wystąpił o dalsze uzupełnienie opinii biegłych w drodze ich przesłuchania. Po uzyskaniu materiałów niezbędnych do oceny tego wniosku, prokurator postanowieniem z dnia 23 kwietnia 2015 r. dopuścił dowód z kolejnej uzupełniającej opinii. Z powyższego wynika, że wszystkie wnioski dowodowe pełnomocnika skarżących w przedmiocie uzupełnienia opinii były uwzględniane, co niewątpliwie wpłynęło również na długotrwałość tej fazy postępowania przygotowawczego. Długotrwałość czynności procesowych związanych z uzyskaniem opinii fizykochemicznej wynikała także ze skomplikowanego charakteru materii będącej przedmiotem opinii, zamieszczonej w kilkudziesięciu tomach akt, wymuszającej zastosowanie do jej

analizy zaawansowanej aparatury technicznej. Natomiast wybór formy uwzględnienia wniosków dowodowych pełnomocnika skarżących należy do wyłącznej kompetencji prowadzącego śledztwo. W tym kontekście należało też wskazać, że ze względu na treść kolejnych wniosków o uzupełnienie opinii fizykochemicznej, zakres koniecznych do przeprowadzenia przez biegłych badań, właściwszą formą uzupełnienia opinii, na tym etapie postępowania, była forma pisemna. W tej sytuacji, skoro nie można zarzucić prokuratorowi opieszałości w realizacji wniosków dowodowych pełnomocnika skarżących, to nie jest trafne twierdzenie skarżących, że postępowanie prokuratora w zakresie gromadzenia tych dowodów było przewlekłe. Trudno również uznać, mając na uwadze treść wniosków o uzupełnienie opinii fizykochemicznej składanych przez pełnomocnika większości ze skarżących, fakt ich uwzględnienia przez prokuratora, że niedołączenie do akt kompletnego materiału dotyczącego wyników badań, a zastąpienie ich wyciągami z badań, stanowiło ograniczenie inicjatywy dowodowej, wpływającej na przewlekłość postępowania. Nie jest również zasadny, w kontekście przewlekłości postępowania, zarzut nie dołączenia do ekspertyz dokumentacji fotograficznej w innej formie niż wydruki znajdujące się w aktach sprawy, w sytuacji gdy zarzut ten ma charakter ogólny i nie odnosi się do konkretnych sytuacji procesowych. Odnośnie do zarzutu braku udostępnienia stronom przez prokuratora materiałów źródłowych w postaci zdjęć w formie elektronicznej i spowodowania przez to przewlekłości postępowania, należało stwierdzić, że prokurator prowadzący postępowanie, w uwzględnieniu wniosku pełnomocnika, reprezentującego większość osób, które złożyły skargę, o wydanie w elektronicznej formie fotografii szeregu dowodów, w tym opinii specjalistycznych, w tym załącznika do opinii A. spółka z o.o. wydał pełnomocnikowi określone dokumenty w formie elektronicznej (załącznik nr 3 dołączony do odpowiedzi prokuratora na skargę). Czas realizacji tego wniosku związany był w dużej mierze z koniecznością dokonania szeregu pracochłonnych czynności technicznych. W toku śledztwa wniosek o wydanie m.in. wszelkich zdjęć dołączonych do ekspertyz i opinii złożył jeden ze skarżących, ale poinformowany przez prokuratora o zgodzie na ich wydanie, po koniecznym uzupełnieniu wniosku, wniosku tego nie uzupełnił (k. 110052-110053). W tej sytuacji należało stwierdzić,

że prokurator stosownie do możliwości procesowych realizował wnioski stron tego postępowania, w tym skarżących i ich pełnomocników, w zakresie zapewniającym im realną możliwość korzystania z uprawnień procesowych.

Odnosnie do podnoszonego uchybienia polegającego na pozostawieniu w aktach wydzielonych śledztwa wielu materiałów dowodowych, które zdaniem skarżących powinny mieć charakter jawny i znajdować się w aktach głównych śledztwa, podnieść należało, że szereg materiałów związanych z katastrofą powinno podlegać szczególnej ochronie. Ta szczególna ochrona nie jest uzasadniona jedynie przekonaniem osobistym prokuratora o potrzebie szczególnego podejścia do niektórych dowodów dotyczących katastrofy lotniczej, ale uwzględnia rozwiązania przyjęte w aktach normatywnych prawa międzynarodowego i krajowego. Zgodnie z postanowieniami załącznika nr 13 do Konwencji o międzynarodowym lotnictwie cywilnym podpisanej 7 grudnia 1944 r. w Chicago państwo prowadzące badania wypadku lotniczego nie ujawnia określonych dokumentów dla celów innych niż badanie wypadku, chyba, że odpowiednie organy wymiaru sprawiedliwości ustalą, iż ujawnienie jest korzystniejsze niż wewnętrzne i międzynarodowe negatywne skutki, które działanie to może spowodować dla tego badania. Dokumentami, których z zasady nie ujawnia się są m.in. wszelka korespondencja między osobami zaangażowanymi w eksploatację statku powietrznego, dane medyczne, prywatne osób uczestniczących w wypadku, zapisy pokładowych rejestratorów dźwięku i ich stenogramy, zapisy i stenogramy zapisów nagrań kontroli ruchu lotniczego (postanowienie 5.12). Tożsame rozwiązanie przyjmuje się w art. 14 Rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) Nr 996/2010 z dnia 20 października 2010 r. w sprawie badania wypadków i incydentów w lotnictwie cywilnym oraz zapobiegania im oraz uchylające dyrektywę 94/56/WE (Dz. U. UE L z 12.11.2010r.), które w preambule odwołuje się do unormowań zawartych w załączniku nr 13 konwencji chicagowskiej. Ograniczenia w ujawnianiu określonych danych związanych z wypadkiem lotniczym przewiduje również art. 134 ust. 1 a ustawy z dnia 3 lipca 2002 r. prawo lotnicze, wskazując jednocześnie warunki pozwalające na odstępianie od tych ograniczeń.

Odnosząc się do zarzutu nie udostępnienia w całości dokumentacji medycznej podnieść należało, że w dokumentacji tej zawarte są informacje stanowiące

tajemnicę lekarską i z tego powodu dokumentacja ta jest częściowo przechowywana w aktach wydzielonych śledztwa, z uwagi na potrzebę zapewnienia stosownej ochrony tym wrażliwym materiałom. Pozostałe materiały o charakterze medycznym, opinie sądowo-medyczne znajdują się w aktach głównych i są udostępnienia zgodnie z przepisami rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 20 lutego 2012 r. w sprawie sposobu postępowania z protokołami przesłuchań i innymi dokumentami lub przedmiotami, na które rozciąga się obowiązek zachowania w tajemnicy informacji niejawnych albo zachowania w tajemnicy związanej z wykonywaniem zawodu lub funkcji, to jest osobom uprawnionym. W aktach wydzielonych śledztwa przechowywane są jako załączniki do protokołów przyjęcia materiałów niejawnych o klauzuli zastrzeżone materiały dotyczące obrażeń doznanych przez ofiary katastrofy, które objęte są szczególną ochroną i reglamentacją. Jak to już podniesiono, skarżący i ich pełnomocnicy korzystali w toku prowadzonego śledztwa z prawa do zapoznania się z tymi materiałami, w stosownym zakresie.

Podsumowując stwierdzić należało, że postępowanie prowadzone w przedmiocie katastrofy polskiego samolotu na terenie Federacji Rosyjskiej, w wyniku której śmierć ponieśli wszyscy pasażerowie tego samolotu, w tym Prezydent RP, osoby zajmujące ważne stanowiska państwowe i społeczne oraz załoga samolotu, ma charakter precedensowy. O takim charakterze postępowania decydują okoliczności katastrofy, występujące w sprawie zawiłości faktyczne i prawne związane z obszernością i skomplikowaniem stanu faktycznego, uwarunkowania międzynarodowe sprawy, wymuszające konieczność podejmowania przez prokuratora wielu złożonych czynności procesowych, w tym dowodowych, również w uwzględnieniu wniosków dowodowych pokrzywdzonych i ich pełnomocników, które usprawiedliwiają długotrwałość tego postępowania. Czynności procesowe prokuratora dotyczące dowodów istotnych dla tego postępowania przygotowawczego prowadzone są bez nieuzasadnionej zwłoki. Tak zobiektywizowana długotrwałość postępowania nie zwiększyła ponad akceptowalną miarę stopnia uciążliwości tego postępowania dla autorów skargi.

Z tych względów postanowiono jak na wstępie.

